

Competënzes ala fin dl 5. ann

La studënta, le studënt é buna/bun da

- tó sô y elaboré te na manira critica le contignü, la minunga, le punt d'odüda y la mentalité de chi che baia o scrí
- espone y motivé conzec y minunghes tla discusciun, fajan coliamënc cun les atres materies
- lí y interpreté i tesć, te n contest interdisciplinar, fajon referimënc a d'atri ciamps dl savëi
- adoré le lingaz scrit te plü formes, adoran registri linguistics desvalies
- confronté le ladin cun d'atres situaziuns linguistics te n prozes comparatif y contrastif
- interpreté y valuté la cultura y la realté ladina te súa atualité y contemporaneité, lauran fora vijiuns por so svilup
- reconësce les interferënzes linguistics cun i atri lingac

	Abilitês	Conescënzes	Argomënc / Contegnüs	Indicaziuns metodologiches y didatiches – Materiali – Media – Strumënc	Tematiches interdisciplinares – Referimënc – Injuntes personales
Ascuté	tó sô informaziuns te na vijun critica	notizies y trasmisciuns dai media	ascuté sô referac cörc sura tematiches storiches(storia dal 1806-1914), culturales (svilup dla leteratöra)y sura l'economia y la sozieté ladina dan le tēmp dla Pröma Vera Mondiala argomënc d'atualité, che vëgn a s'l'dé aladô dla programaziun anuala o interdisciplinara	trasmisciun televisives o radiofoniches referac da pert dl'insegnanta, di compagns o da esperc che vëgn da defora tó apunc trasmisciuns radiofoniches o televisives Cd's (cianties) DVD's, La storia dl ladin standard fora de:	Veres napoleoniches cun Geschichte nazionalisms y identité etnica cun Geschichte y cun les materies leterares

	capí tesć te d'atri idioms ladins	sensibilité linguistica y vijiun suralocala dl lingaz ladin	Le ladin Dolomitan		
Baie	tó pert ativamente a discusciuns cun minunghes y argomënc personai	argomënc por y cuntra	dialogs y discusciuns te classa sön argomënc desvalis (tematiches storiches, leterares, culturales, economiches, soziales) o de temesc d'atualité o d'interés		discusciuns d'atualité te deplü materies
	arjigné ca y porté dant referac	presentaziuns linguistiches y mediales	referac cörc sura tematiches storiches, leterares, culturales, economiches y soziales, suradöt cina al tēmp dla Pröma Vera Mondiala	Unité Didatica: Luciana Palla, Politica, Cultura y Identité Ladina Unité Didatica: Luciana Palla, Economia y sozieté	
	fá reflesciuns sön la conversaziun y analisé tan inant che la comunicaziun garetá	modei de comunicaziun	adoré n lingaz nēt, zēnza interferēnzes linguistiches	dizionars vocabolars glossars model de comunicaziun de Friedeman Schulz von Thun	comunicaziun tles atres materies
Lí y jí ite sön i tesć	analisé elemënc tl test, tó informaziuns fora de tesć specifizics y les lauré fora	strategies por capí y lauré fora tesć	capí y trascri operes leterares y tesć spezialisá tl ladin scrit dla Val Badia	Al vëgn chirí fora i tesć che passenëia aladô di contegnüs che vëgn tratá, mo che corespogn ai argomënc preodüs por la classa. <ul style="list-style-type: none"> • Usc di Ladins • Raîsc y Ares • Unité Didatica: Luciana Palla, Politica, Cultura y Identité Ladina • Unité Didatica: Luciana Palla, Economia y sozieté • http://corpuslad.ladintal.it/ 	
	anuzé la letöra sciöche ocasiun por imparé espresciuns nöies (formes idiomatiches – neologisms)	metodes de aprofondimënt lessical	tesć fora de foliec tesć leterars tesć spezialistics traduziun de tesć talians y todësch		

	interpreté plü sorts de tesć de auturies ladines/ auturs ladins, ince te d'atri idioms ladins	leteratōra y identitè personala	poesies y d'atres operes leterares de auturs y scriturs ladins da dōtes les valades ladines biografia di poec tratá	• Rut Bernardi, Paul Videsott: Geschichte der ladinischen Literatur I, II, III. Scripta Ladina Brixinensia III. Balsan 2013	
Scrí	cōie adōm ideas, cherié n conzet dl scrit, formulé pinsiers, i lauré fora y mēte adōm na formulaziun finala	fases dl prozès da scrí	mēte adōm articui por le foliet edemanal "La Usc" y ciaré che ai vègnes publicá scrí tesć creatifs aladō de formes leterares dades dant	operes leterares adatades	
	lauré fora tesć argomentatifs, scrí te na manira critica sōn tematiches spezfiches y savēi da espone sūa minunga y la minunga di atri	formes argomentatives de tesć	lauré fora n test cun les carateristiches spezfiches aladō dl argomēnt d'interés dé dant	argomēnc d'atualitè o de contegnū storich, economich, sozial adatá al program traté	colaboré cun les atres materies leterares
	scrí tesć se tignan ales regoles gramaticales	regoles gramaticales	preparaziun al Ejam de Ladin nivel C1 y /o B2	tesć de traduziun preodūs por le nivel C1 y/o B2 dl Ejam de Ladin gramatica comparada: > Heidi Runggaldier: Das Verb > Heidi Runggaldier: Determinanten und Pronomen	alzé fora formes tipiches ladines ester bugn da adoré les regoles de gramatica y grafia Confronté certi aspec gramaticai di lingac insigná te scora

Cultura ladina	<p>jí ite sön dërc, problems, sconanza dla mendranza y ince ativité culturala, artistica y artejanala tles valades ladines</p>	<p>situaziun dl grup linguistich ladin</p>	<p>La storia dl lingaz ladin</p> <ul style="list-style-type: none"> - I ladins tl raiun dles Dolomites - La formaziun dl lingaz ladin - Le ladin scrit dla Val Badia - Normes de sconanza dla mendranza ladina - Le ladin Dolomitan <p>Le tēmp dales veres de liberaziun cina ala Pröma Vera Mondiala</p> <p>Matie Ploner Catarina Lanz – danter mit y tradiziun</p> <p>Politica, cultura y identité ladina dala fin dl otcēnt cina ala Pröma Vera dl Monn</p> <p>Stüdi sön le lingaz ladin Les prömes assoziaziuns ladines</p> <p>Economia (L'economia locala, l'ambiēnt da paur, l'artejanat tles valades ladines, y le turism</p>	<p>Olá vëgnel pa baié ladin? Can y co se ál pa formé Lëgn genealogich dl lingaz ladin Destenjiun dl raiun linguistich zacan y incö La storia dl ladin scrit Reflesciun sura l'adoranza dl ladin al dedaincö</p> <p>analisé la situaziun storica, culturala y sozuala dles valades ladines dal 1787-1914</p> <p>inrescides y aprofondimēnc sura argomēnc storics, culturai, soziai y sot al punt d'odüda economic</p> <p>Unité Didatica: Luciana Palla, Politica, Cultura y Identité Ladina</p> <p>Unité Didatica: Luciana Palla, Economia y sozieté</p> <p>La strotöra dl lüch da paur, les prömes casses rurales, l'emigraziun minorila y adulta, personalités</p>	<p>i elemēnc de storia teritoriala vëgn ince tratá en colaboraziun cun la materia de Geschichte</p>
	<p>se confronté cun chestions ambientales y soziales</p>	<p>ambiēnt y sozieté dl raiun ladin</p>	<p>L'Uniun Europeica</p>	<p>Unité Didatica: L'Uniun Europeica</p>	<p>Les atres materies olache al vëgn traté argomēnc che baia dl'Uniun Europeica</p>